

4481

Kingu Laos.

Ujapäraline näitemäng
kahes järgus.

J. Sauder.

Wiljandis.

Trükitud J. Feldi juures.

1890.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

22661

Staitlejad.

Moorits Winkelmann, Kuru kõrtsimees.

Maali, tema abikaasa.

August, nende poeg, 5—6 aastane poisike.

Larmi Jaak, „rättsepp“.

Mülgi Mangu, „ratasepp“.

Kingu Laos, endine talu poisik, Mangu „sell“.

Jaanus Sild, Dru kõrtsimees.

Ants Jaanus, Silla poisik.

Teekäijad: töölised, juudid, nartsukaupmees.

Kirikulised.

Kellalööja.

Kellalööja naine, endine Kaasiku Kaie.

Esimese ja teise näituse vahel on 20 aastat.

Esimene näitus.

Mängimise loht: Kuru kõrts!

Must kõrtsi tuba. Pingid, laud, lett, pudelid.
Pahemat lüüsi juur kõrtsi ukse, paremat kätt weik-
sema elu tua, „Saksa kambri“, ukse.

Esimene etendus.

Moorits. Maali.

Maali (tapeldes): Mõnda ep müüd kõik need
mehed on! Kui mõni auus abielu naine ka mõnda
walitjuse ohja otsalest oma kätte tahab wõtta ehk
pale higin teenitud kopikaid ehk mõnda kapi wõttu
oma hoiu alla saada, siis karjuwad ja tänitawad
nad, kui warda otsas. Ja niijugune tänitaja
oled ka sina, Moorits! Ega sina seda ei kannata?
ega luba, et mina ka mõnel kohal midagi maksan.
Ja mis sa ilma miinuta oleksid? Sull ei olud
õiget särkigi selgas, kui sa poisimees olid; saabas
oli sull jalas, warwas wäljas; püksi põlwe peal-
sed olwad sull lõhki ja lahti, kui mõnel nartju-

kaupmehel. Ja misjugune nimi sull weel oli!
Häbi ütelda. Nüüd — Zumalale tänu — on
meieapid ja kastid ometi täis, ja seda on nad
jällegi üksi minu kofku hoidmise läbi . . .

Moorits. Ja Larmi Jaagu abi läbi . . .

Maali. Ära lobije! Sina oleksid ammugi
ühes oma Larmi Jaaguga, kes teab, kus tee ää-
res wõi kraawis otjas olnud. Oma nina mõis-
tad ja paljalt waabata, aga seda ja ei tea, kudas
ühe peenema daamega piab ümber läidama. Sa
arwad, et ma mõni talupoja naine olen, kellega
ja wõid teha, mis ja tahad!

Moorits. Maalife, mammake, mis ja nüüd
jälle seda wana asja seletama hakkad! Ma tean
ju isegi, et sa peenem inimene oled ja et ma wa-
rumal mees ilma sinuta midagi ei maksaks.

Maali. Wõi nüüd ja alles tead! Aga ise ei
mõista ja mulle seda ütelda, nagu see mõistliku
mehe wiis on. Teine mees ütles seda kümme
kord päewas, aga sinule piab enne kümme korda
ette üteldama, siis ja alles liigutad teist kõrwa.
Häbi pärast piaksid ja punaseks minema kui wäht.

Moorits. Maalife, mammake! Ma pidin
juba isegi sellest asjast täna rääkima hakkama,
aga ei julgenud, mõtlesin, et sa wast pahaks paned
ja — Zumal hoidku mind oma head emandat
pahandamast!

M a a l i. Sa ikka oled, nagu puu tükk. Kui ja jälle hõõweldada saad, siis su peale wõib wadata. Noh, see rääkimine on ometi bescheiden ja wallib mulle juba natukene enam. Nii halb ja ei ole, kui sa wälja näed, aga sind piab enne hästi sarjama, siis wõib sinuga alles ümberkäija. (Mäitab sõrmega Mooritsa nina peale.) Aga selles punases ninas on ikka weel palju wastupanemist ja jonni waimu. Oh, missal tuleb see kõik sealt wälja! Kas minu silmad jeda eluilmas kord näha saawad!

M o o r i t s. Mu nina on häbi pärast punasesse läinud, et ma sinu vastu ikka nii sõna kuulmata olen.

M a a l i. Sa mind igapäew oma rumalusiega plameerid.

M o o r i t s. Jah! Sa siind igapäew oma rumalusiega plamäärin ja olen. Lepime nüüd jälle ära, Maalife, emandake! Mis sa siit nüüd tahad, kas kimmelt, pommerantsi, likööri, doppelt kimmelt, räbinowkat wõi nalihwkat?

M a a l i (pahandates). Sa tead ju isegi, et ma midagi ei joo! Kui ma mõnikord ka natuke katsum, siis on see nagu rohu asemel ja see ei plameeri kedagi abielu emandat ega daamet.

M o o r i t s. Noh, muidugi, Maalife! Aga leppimise juures wõid sa ju ikka tilgakese wõtta,

see ei plamääri ka kedagi daamet. Mis ja siis soowid? Ehk tahad mõnda muud rohtu, nagu roosensilföövi?

Maali. Ah, mis neist siin nõnda palju mulle ette arutad! Mina neid ei taha. Must süda selle taplemise peale päris wejine: anna tilgake atsisjinat!

Moorits. Noh, muidugi, Maalike! Kas walan ka tilgake rummi ehk konjafut juure, wõi midagi muud, mis talle parema mefi annab?

Maali. Millal ma siis neid meesterahwa jooki olen joonud?

Moorits. Sõge, emand, ega see joomine ei ole, kui ja tilgake wõtad! See on ju rohu cest.

Maali. Wala siis natuke musta Riia palsami juure.

Moorits. Muidugi, muidugi, Maali emandake! (Walab õlle klaasi täis.)

Maali. Mis ja nüüd jälle teed! Millal ma jult nii palju olen ära joonud?

Moorits. Wõi ja siis ükši jood. Meil ju leppimise liigid. Ehk aitan ise ka! (Küütab natuke.) Säh, emand!

Maali (joob kõik ära). Sinu wiis on ikka nalja teha, wana naljahammas! Bals klaas näeb nii sunr wälja, nagu mõni pooltoopi, aga mine teda jooma, siis ei ole seal sõrmkübara täitgi sees.

Moorits. Kes siis peenemale naisterahvale korraga nii palju julgeb pakkuda, kui mõnele mehele! Ma võtan ise ka. Meil ju teda on ja see on kõik sinu kottuhoidmise läbi tulnud. Eks võta veel teine sõrmkübara täis ära. Leppimise juures piavad klaasid kofku löödud jaama, muudu ei ole tall midagi mõnu; mõnuja emandaga piab ikka mõnus leppimine olema.

Maali. Sina ikka tead kõik ära! Iga mõistlik ja peenem naine — emand piab oma mehe sõna kuulma ja mina ei pane sellepärast sinu kähule ka mitte vastu, see võiks uut tüli sünnitada ja tüli on juba mitugi abielu ära lahutanud . . . ei, ei! ära pane enam paksami setka! See rikub puhta Jumala iwa mau ära.

Moorits. Seda ma pidin juba korra isegi ütlemä, aga kartsin sind pahandada, armas emand!

Maali. Waata ja kuula nüüd ise, Moorits, kui peenike mees ja võid olla, kui ja aga tahad! Oleks meil mitte seda sõnelemist olnud, ei tea, kas see peenike wiis oleks sinu seest nii välja tulnud.

Moorits. Ja selle peale lööme nüüd kui mees ja emand klaasid kofku! (Joomad.) Ma ütlen ikka ja ütlen ka nüüd sinu kuuldeski, et üks hea ja lahke emand ja paras mõõdu täis jooma- aega väga kallid maa pealised warandused on.

Maali. Elagu selle peale mu isand Moorits!

See kõne wallib mulle õige hästi, ja oled päris gebildet mees. (Wõtab tanu peast, wiskab ülesse ja püüab jälle kinni.) Elagu minu Moorits!
 Ma . . . lähan nüüd . . . ära . . . ära . . .
 ära „Saksa tuppa“ istun natuke
 rõõ . . . rõõmustan . . . hingele! (Tamu peus, lähab tuigerdades ära.)

Teine etendus.

Moorits (leti tagant tulles kätega weheldes.)

Moorits. Jah, mu emand Maali, juss on tuline jula õigus! Ma olen gebildet mees, ma wallin daamedele, ma wallin Maalile! Olen ka mees ka! (Mäitab sõrmega nina peale.) Mis see natuke punast nina mulle siis ära teeb! Numalad inimesed, kes jelle üle naerawad. Igal agaral mehel on oma pitser peal. Suurtel tarkadel meestel on paljas pealagi ehk hall juuks, põllukiindjal on kõwad käed, kraawi lammutajal suur jalg, opmannil suur kõht, kutsjaril pikk habe ja kõrtsimehel — punane nina. Kõrtsimees, kellel punast nina ei ole, ei kõlba ka oma ameti peale. — Ja minu ninake, (tatsub nina) siina ei ole ilmaaegu punane. Sinu wärw on palju raha maksnud ja seda wärwi on palju pruugitud enne, kui waap hakkas. Ja mis sa ära teed! Kui kõrtsimees kaasa ei joo, kas

siis sõbrad joovad? Ja kui sõbrad ei joo, kust
 see raha siis tuleb? Aga niisuguse wäpra joomise
 juures wõib ka hobusegi nina punaseks minna. —
 Tark mees maksab oma topikese eest ära ja läheb
 minema. Kui kõrtsimees ära oodata tahaks, mil-
 lal ta nende läbi rikkaks saab, siis nälgiks ta
 enne aastad ära. Aga waadake, mis mina teen!
 Sõbrake pannakse enne hästi purju ning siis tehakse
 rehnung tema enese nina ees kriidiga laua peale
 ehk ka parem peast. Ja mina ei tea, kust see
 tuleb, et ma sugugi õiget rehnungi teha ei mõista.
 See on weel õnn, et ma oma kahjuks weel mil-
 lalgi segast rehnungi ei ole teinud. Et rehnung
 õige sile ja ladna oleks, panen ma weel kopikaid
 rubladele ehk rublaid kopikatele juure ja panen
 neid sedawiisi juure, et mehed isegi imeks
 panewad, kudas minu rehnungid õiged on. Õige
 kõrtsmik ei tohi millalgi niisugust rehnungi teha,
 milles 1 rubla, 2 rubla ehk 1 rubla 20 kopikat,
 150 kopikat jne. ette tuleb; seda ei usu ka keegi
 õige joodik. Minu plaan on niiviisi: Kui sõber
 1 rubla 20 kopika eest on joonud ehk ka weel mitte
 niipalju eest joonud ei ole, siis ütlen ma: Armas
 sõber, sull on 1 rubla 37¹/₂ kopikat maksta. Ehk
 ma ütlen: 219 kopikat, 193 kopikat, 204¹/₂ kop.
 Kui ma ütlen: 230 kopikat, siis on niisugusel ütle-
 misel koguni teine politika põhi, sest niisuguse summa

maksmise juures võib sõpra ära segada ja siis, enne kui ta isegi aru saab, on 2 rublast 30 kopikast 3 rubla 20 kopikat saanud. — On rehnung alt 20 kopika, siis ei maksa palju pinnimist; aga lähab rehnung üle 30 kopika, siis tulewad minu protsendid juba niimoodi juure, et ma neid nuusutada võin. Mida suurem rehnung, seda suuremad ka minu protsendid. See aitab, ja mind on ta tõeste aitanud. Maksan aujaste oma 1200 rubla renti ja patendid veel peale kauba ka ära ja pistan selle juures veel oma 1000 rubla ka punga, ehk nagu Maali ütleb: portmanii sisse. See kõik ei tule küll siit letist välja, aga kui mull letti ei oleks, siis ei tuleks midagi välja. Hobustega ettevaatlikul viisil ümberkäimine on ka kasulik. Mull on neid mõnikord siin kolm neli tükki tallis — pagan neid teab, kesse omad nad on, aga ühe hind saab ikka mulle. Mina ei ole, Sunnalale tänu, ise veel mitte nii patine, et ma oma käega ühe hobuse oleks warastanud, aga ligimest häda ajal aidata ei ole ju patt. Katsugu hobusewaras ise, kuidas ta peaseb, mina aga nõuan oma talli pruukimise eest maksu. Oli mull alles paari kuu eest Müügi Manguga nägelemine. Tema piab oma kahte hobust rohlemat kuud minu juures tallis ja pakkub mulle siis paljalt 20 rubla kulu. Mina ütlen: Mangu, kas ja hull oled! 75 rubla

makja wälja ehk muidu ma sulle näitan, kus kohus on. Noh, lahkusime ometi heaga, sest parem on ikka 75 rubla kui 3 nahka kantada, s. o. 2 hobuse nahka ja oma nahk ka weel. — Sõimale kõrtside üle niipalju kui teie tahate, see ei puutu minusse. Aga niipalju on tõsi, et kui mina niisuguse peasõimaja kätte saaksin, siis wiiksin ma tema oma keldrisse, kus muidu Varri Jaagu kangad seisawad, ja seal — nelja silma all — wõtaksin ma hea wembla ühte pihku ja toobi wiina teisje pihku ning kärataksin: „Joo nüüd!“ Kui ta ei joo — annaksin malka. Enne ei laseks ma teda lahti, kui ta nina peal kõik seitse wikerkaari wärwi hülgawad, ja siis ütleksin ma talle weel: „Mine ja sõima nüüd kõrtside üle!“

Noh, olgu peale, jäägu jälle. Aga minu Maali, see on üks tubli ja kawal naine — tema kuuldes pian ikka „emand“ ütlemat. Tema seda tilgakest küll himustab, aga — nagu naisterahwa asi kunagi — ei kõlba küsida. Wõi ta aga sellepärast jätab! Kui tall jälle iseäraline jannu peale tuleb — ja see tuleb tihti, sest jannul on ka ikka omad jalad — siis hakkab ta wanduma ja põhendamata, müristama ja pragistama, ja uugu pärast müristamist ikka wihma tuleb, nii tuleb ka meile siis liiku. Temale wõtab mõnikord oma kaks kortlit ära nagu mängides. Täna läks talle waesefesele aga

natuse päha, ma panin meelega langet jooma-aega
 lauale. Kas ta aga võtta peale, naisterahval
 piab ju ka oma rõõm olema. Ja ma annan
 talle pealegi hea meelega, sest siis ei waata ka
 temagi jälle selle peale, kui mina mõnikord oma
 punase nina siniseks ajan, ja seda tuleb ka sage-
 daste ette. — Jah, tall on õigus! Mis oleksin
 ma ka ilma temata olnud? Kes tundis Mats
 Wingu kahelja aasta eest? Aga kui Mats Wing
 linna alewist Amalie Karoliine Kadakõe oma nõusse
 meelitas ja kui Maalike Matsile ära seletas, et
 Mats kellegi mehe nimi ei ole ja et niisuguse nimega
 mees kustki leiba ei saa, siis tuli teine nõuu ja
 see nõuu tuli Maali pea-ajust wälja. Maali
 ütles: „Tänastest päewast saadik on sinu nimi
 Moorits Winkelmann!” Ja et mu pitseri pulga
 peal enne ka M. W. oli, siis andsin hea meelega
 järele ja lasksin end ära wingeldada. Müüd ei
 tunne keegi enam Mats Wingu, aga Moorits
 Winkelmann on tuttav mees ja on tuttav rikas
 mees. Mõned koerad räägivad küll, et ma pika-
 näpumeeste kallas olla, aga tulgu tunnistagu seda
 keegi ehk julgegu ta mulle seda juu siise ütelda!
 Niisugune jala rääkimine on minule, kui wesi
 hani selga Ah soo, wee nimetamise juures
 tuleb mulle meele, et wesi täna alles panemata
 on. Tõhju, kui ma selle ära oleksin unustanud,

kes seda kahju oleks taunud! (Wõtab toobi mett ja malab wiina pudelite sisse.) Nii tehakse weest wiina ja pannakse weši patendi all käima. See on mu „patentweši“. Seda teeb Moorits Winkelmann juba kuus aastat. (Toop kutub kõrissi põrandale.) Hea ka, kui Maali ja mina ise puhasst wiina saame. (Püüab toopi kätte, see weereb aga ikka jälle edasi. Lööb wiimaks pahandates jalaga vastu toopi:) Tohuju kurat!

Kolmas etendus.

Moorits. Iarmi Jaak. Mülgi Mangu.

Iarmi Jaak. Tere ka, wana tere, Moorits. Müüd sa kelm sinna wiina seeka jälle oma poole punda mett ajasid! Sina petja, tasku nõõrija!

Moorits. Pia juu, mis sa lobised! Minu pärast warasta ja wõi kümme kanga rulli koku, mis see minusse puutub, wõi mis minu wiin sinusse puutub!

Jaak. Kes teda siis joob? Kas minu kanga rullid wõi Mülgi Mangu warastatud hobused?

Mangu. Jaak, ära Iarmitse nii palju! Moorits, wala topsid täis!

Moorits (malab sisse). Teile wõllarogadele on paljas weši ka hea küllalt. Jooge, warga nänd! Kaarna söödad!

Jaak. Noh, kas sa Iontrus ise ei joo ka?

M o o r i t s. Jõiu natufese aja cest alles jum-
täielese ära.

M a n g u (jõie seni). Selge weşi! Jumala kui
weşi! Katsju, kelm!

J a a k (joob). Selge weşi! Katsju ñe, ja hundi-
fööt, tuline petja hing.

M o o r i t s (katsub esite ühest, siis teisest klaasist,
teeb häbeliku näu). Bagana päralt, on ka wee magu
juures! Ma tõngasin enne teid siin Maaliga klaa-
sid kokku, ei tea, kas silmad kirjaks läksiwad wõi
mis see oli, et ma nii hullu pööra wett panin.
Wõtke siis siit meie oma pühapäewa wiina, teie
warganäud, wõkullid! (Saaku Mangut joowad.) Muise
ma ka oma enese perepudelišt wõi wamiiliplastust
ei annaks.

M a n g u. Noh, see on ikka mehe wiin. Seda
wõib iga riskiiniimene katsuda, wõid Kuusiku mõisa
opimannilegi anda, kui tahad. (Istub piipu seadima.)

J a a k (hakkab ka piipu tõmbama). Ratassepäp
armastawad ikka kangemat jooki, kui rätšepäp.
Minu kadunud isa rääkis, et üks ratassepp päris
witerjoni esi joonud.

M a n g u. Olgu nüüd rätšepät wõi ratasseppa,
nad joowad mõlemad, kui nad jeks loodud on.
Sinu isa oli ka rätšep — muidugi ofawam mees
kui sina, warganägu — ja temal mehel ei olnud
piirituse wiin weel küllalt kange, sinna pannud ta

peenisejeks tambitud pastla nõela tüfikesi sisse ja joonud siis; ise ütelnud: „See on nii armas tunda, kui raua tülid alla lähavad!“

Moorits. Su ta ikka ette ära nägi, et pejal kord rauad juhu aetasse.

Jaak. Jätke furnud rahule! Mis teie lont-
ruhed lobijete. Oleks mull käarikott kaasas, ma annaksin teile niisuguseid wubinaid wastu pead, et kõrts wäriseks.

Mangu. Millal ja wiimast korda ka oma käarikotti nägid? Sa aastas ikka wõtad teda paar korda sängi tagant wälja? Wõi raputad paljast tolmist pealt ära ja paned jälle tagasi?

Moorits. Ära teist meest trötsi ka! Alles nädala eest tõi Jaak uue kanga jälle keldrisse. Kangas just kui kalew.

Jaak. Ratasjepa ameti pärast ma küll sinuga ei räägiks, aga et sa rakaSte wedajaid nii armastad, siis seltsin ju'ga ka mõnikord.

Mangu (ülesse tõustes). Sina räägid ratasjepa ametist! Mis rääkimine see on?! Mina ei ole piiaegu weel kuskilgi üht wangert walmis teinud, jään ikka jälle haigeks ja töö jäi poolele. Mina olen julle juba ammugi ära seletanud, et hobuse wargus mitu sada korda kasulikum on, kui töö tegemine ja kasulikum ka, kui sinu kanga wõtmine. Hobune on suur tükk looma ja annab ka hea kasu,

mis ja sest kangast saad! Mull tulewad siin mitmed naljad omaist elust meelde. Kord tegin ma Kuuse talul, nii mis ütelda, filmakirjaks ka ratast, aga luurasin teise filmaga ikka kapiukse poole, teisega wälja õuue, kus linalakk hobune seisis. Müüd tuli minu rinnus üks hirmus tüli. Kord ütles mu südame tunnistus: „Wangu, kisu õõsel kapp lahti!“ Kord jälle: „Wangu, mine linalakaga ära!“ Aga wõit jäi ikka headuse poole ja linalakk oli mõne tunni pärast Mooritsa tallis. Zätšin teisel kolmandal päewal ratta rattaks ja läksin jälle maailma waatama. Aga see asi on ikka hea, kui mees meistri nime all näppab, siis ei saa talle nii kergeste lõõga laela ajada. Mina tunnen seda asja wäga hästi. Kõige hullem kartus on mull see, kui kohus minu käest küsima saaks: „Kas sa oled tõeste ratasjapp?“ Ja kui ta mind siis ka weel wangert tegema paneks. Sumal teab, mis siis saaks! Aga nii ilma rewideerimata saan ma ikka läbi. Kus ma kord wangert teha katsunud ja kust ma jäluga minema saanud, siina ma oma jalga enam ei pista. Ja see oleks ka päris kergemeelne temp.

Ja a k. Wõi minu rätsepa ametigagi asi teisiti on. See amet ei ole küll mitte nii raske, kui ühe wälja õppinud ratasjappa amet, aga minu suguse mehe kohta on ta ikka oma jagu keeruline küllalt,

aga ma olen julge mees. Ruubede ja westide ümblemise juures on mull küll jüda sagedaste arg, aza pükste juures ma palju pead ei murra. Põiksen kesh kangast kaks hargi moodi lamakat wälja ja õmblen kokku, wirutan paari tolli laiuse weeritsa peale ja olgu taskutega, kudas on, juhtugu nad paremale ehk pahemale poole, ette ehk taga poole, ma ütlen: „Nii on nüüd see uuem pükside mood Peterburis ja Moskwas,“ ja töö walmis. Hiljuti ütles mulle weel Roni peremees: „Kust ja ometi need uued riiete moodud wälja wõtad?“ Mina ütlesin: „Käin reisi peal. Olen palju näinud; tegin hiljuti weel kindral Suwoorowile kullatud ülikonna. Sain jelle eest aauraha.“ Wehike jäi lahtise suuga minu otsa wahtima. Kõige suurem õnn on mull aga see, kui mind mõnest kohalt mine- ma kihutatakse. Siis wõtan ma oma kanga protsendikese, mille ma aegsaste kapsta aeda ehk kopolisse warjule wiisin, tiirwa alla ja komberdan Mooritsa onu keldrisse. Wiimse kangaga oli mull just niisugune õnn. Sellepärast ep ma seda asja nimetasingi.

Moorits. Kelmid on peenikesed, seda ma pian ütlesin. Olge mehed, aga ärge oma nahka ära müüge! Nii pia, kui nahk läinud, on ka kõik läinud.

Mangu. Ära kardä ilmaaegu! Iniinene

annab nüüd nõnda fergeste oma naha seljast kätte?
Ega kellegil ometi kahte nahka ei ole, et ta üheja
mängida võiks.

Heljas etendus.

Endised. Maali. August.

Mangu } : Tere, tere, trahteri emand!
Jaak }

Maali. Minul ei ole teie teretamist tarvis!
Edin lapse ka wähagi inimesi waatama. Waeneke
lõpeb niimoodi kätte wähele ära.

August (wirisedes). Ma olengi juba kätte wa-
hele ära lõpnud!

Mooris. Augife, pojake, ära nuta ühtigi!
Tule, papa annab saia!

August. Ei taha saia! Söö ise saia!

Maali. Sull mõne mehe aru peas! Laps
tahab nüüd kuiwanud saia!

Mooris. Mis mu pojake siis ometi tahab?

August. Likööri napsi tahan. August likööri
wiina, jeda, mis mamma süngi peatses räti sees.

Maali. Mis ja lobised, August! Seal oli
enne, nüüd ei ole enam midagi.

Jaak. Sige jah, weike noorsand, liköör on
ikka mehe jook!

Moorits (paludes). Augile, pojake! Kiföör on fange, paneb hinge finni! Augi joob õlut!

Maali. Mis ja nüüd sellest lapsest nii ärritad! Kui ta tahab, siis anna, wõi see till wõi paar ta ära suretab. Moorits, ja plameerid end paljalt lapse ees!

August. Moorits, anna likööri, ära lameeri end lapse ees!

Moorits (annab). Noh, pojake, joo siis peale natuke. Ega see midagi ei tee. (August joob mitu joomu.)

Maali. Waata, Augi, küla onud ka siin! Kas ja neid enam ei tunne?

August. Larmi onu siin, Mangu onu kah. Kuule, waras onu, warasta Augile üks ilus hobune!

Maali. Augi, ära ütle nõnda, onu saab pahaseks.

August. Kuule mamma, ära lameeri end!

Moorits. Maalike, lasse laps rääkida! Mis rumalufene nüüd meeste asjust teab.

August. Larmi onu, kas ja warastad Augile hobuse?

Saak. Ei, Augile, mina olen fanga . . . ei, ei — ega mina hobuse waras ei ole.

August. Augi ei tahagi sinu käest! Mülgi onu warastab ise Augile hobuse.

M a n g u. Kulla pai Augile, ega Mangu hobuse waras ei ole.

M a a l i. Sõge, tee nüüd lapsele see meele hea ära ja luba tema õnne peale üks tuua. Kas see mõne asi on!

A u g u s t. Onu, too kaks tükki! Mammale ka üks.

M a n g u. Augile, mis ja nii räägid! Kui häbi! Ega onu waras ei ole, onu on ratassepp. Küll onu teeb Augile ilusa wankre; hobune on kuri, lööb Augi maha kui pautsti!

A u g u s t (nuttes). Kui onu Augile hobust ei warasta, Augi ei tahagi onu hobust. Onu lameerib ennast paljalt. Kui Augi juureks saab, Augi warastab ise omale hobuse, ilusa ruuna . . . (Lähab nuttes ära.)

M a a l i (järele minnes). Augile, pojake, ära nuta ühtegi! Ole hea laps, mammi annab Augile kommi!

Viies etendus.

M o o r i t s. **M a n g u.** **S a a k.**

M a n g u. Mina olen küll juba mõnegi halwa tembu ära teinud ja teisi mehi wõrku wedanud, aga lastega ei ole ma weel warguse asjast rääki-

nud; see ei maksa. Nad wõiksiwad korra oma lobijemise läbi weel suure õnnetuse wanemate inimeste kaela saata.

J a a k. Mis ja nüüd ise lobised! Ega August Winkelman ometi nii rumal laps ei ole, kui teised mudarullid. Nägid isegi, kudas ta just kui suur inimenegi rääkis, muud kui nutmisest said weel aru, et ta nooreke on. Tall on täieste wana Mooritja waim sees.

M o o r i t s. August on ikka pois, kes mulle suurte auu saab tegema, kui ta lord mehe ias on. Aga see ei tee ju midagi kahju, kui ja, Mangu, tema õnne peale ühe tugewa neljajalgse kinni tabad. Siis jaame ometi näha, kas lapsel õnne on, wõi ei olegi.

J a a k. Sigus! Mangu, ole mees ja täidame weel täna see Mooritja palwe ära. Tema on meie wastu ikka nii wäga lahke ja paremat sõpra meil ju enam ei ole. Oleme meie ometi tema poja wastugi tänulikud.

M o o r i t s (tuleb wiina pudeliga). Nii on õige, Jaak! Teie saate ikka minu kõigeparemad sõbrad olema ning sellepärast piate teie ka teadma, mis see tähendab: Üks käsi peseb teist.

J a a k. Noh, Mangu, kui asi nii on, siis aitan ma täna isegi sind. Ma olen küll muidu kanga rulli armastaja, aga ilus hobuse koha on ka rulli

nägu ja kes üht rulli armastab, jellel ei ole ka teine rull mitte vastu meelt.

M a n g u. Oled ikka wa Larmit Jaak! Sinust ei saa kedagi hobuse rulli warast. Selleks on nii-sugusi mehi tarwis, kes wäha räägivad ja larmitsewad, aga palju teewad. Wana sõna ütleb: Rääkimine on hõbe, waitolemine on kuld, aga hobuse warga kohta käib see nii: Rääkimine on tina wõi pura, aga näppamine on kuld. Pane jeda tähele, kui sa mind aidata tahad.

M o o r i t s. Nii jah, Mangu! Sull on ikka kanged sõbrad. Kui sa midagi ütled, siis käib see kui raud haamriga naela pea pihta. Minu poolt tuleb see pudel uue hobuse õnneks. Katsuge ta hammast, ehk annab see teile mõnusat nõuu.

M a n g u. Moorits, see on mehe temp! Ilma pudelita ei ole weel keegi suuri asju ära toimetada wõinud, ega meiegi siis ka teisest, ilma pudeliteta ilmast ei ole.

J a a k. Moorits, see on täitsa mehe temp!
(Soowad)

Kuues etendus.

E n d i j e d. Laos.

J a a k. Tõhju, kesakurat! Kingu Laos, kust sina, hobuse küljeluu, wälja tulid!

Mangu. Saak, ära lobise, see on minu fell! Temast küll suurt ratasseppa ei saa, aga sellegi pärast tegi ta minewal nädalal oma esimese proowi Dru kõrtji ees väga ojawaste ära. Sa proow on, nagu teada, üks väga tähtis asi.

Laos. Mis proowist ja räägid? Mina ei ole Dru kõrtji näinudki, ega midagi proowi teinud.

Mangu. Ära ole pelglik, mu poeg! Moorits on niisama sugune proowimees kui meiegi. Muidugi parem weel, kisub meil kõikidel kolmel naha üle kõrwade maha. Joo!

Laos (joob). Kui asi ja wärk nii, siis on kanged joomaega hädalt tarwis. (Joob). Mina ei saanud muidugi enam paar ööd rahuliste magada; pagan teab, mis mull oli. See hobune ei olnud küll mitte ükski minu warastatud, sest Mangu andis ta kõrtji lähedal — mitte kõrtji ees, nagu ja ütled — minu kätte, aga mu süda warises sellegi pärast jees. Eile böse oli mull jällegi nii rahutu meel, et tee, mis sa tahad, ei tule enam uni peale. Miipea kui silmad natukeseks finni läksiwad, oli mull korraga nii, nagu oleks mu woodi wanger olnud ja warastatud hobune ees. Ma kihutasin unenäus kange hirmuga edasi ja pekisin piitsjaga hobust; tagaajajad kannul ja — korraga kaks seldatit tee peal ees, kõis üle tee tõmmatud — — ärkasin ülesse, ihu oli

märg, nagu wee seeft wälja tõmmatud. Jäin, jäin jälle natukeseks uinuma, aga tufe laulu ajal . . . korraga, nagu oleks keegi ukse taga koputanud ja healt teinud. Mina woodist ruttu wälja ja kõrw ukse juure! — Kuulan, kuulan, aga ei kuulnud midagi. Heitsin woodisse, näen uueste und. (Moorits tuleb ka kuulama.) Sõidan jellesama hobusega, mis Mangu minu kätte andis Kaasiku Kaie tuleb wastu. Teie teate isegi, kudas asjad minu ja Kaie wahel on — sõrmused meil juba kullasjepa juures tellitud. Kai küsib: „Laos kas pulma hobune sull juba eestetud on?“ Mina tahtsin wastata: „Eestetud jah!“ Aga enne kui ma selle sõna suust wälja sain, ärkasin ma ülesse. Pärast mõtlesin ja mõtlesin, mis see ometi piaks tähendama, et Kaie minu käest unes nii küsis, aga ei saanud midagi targemaks. Wiimaks wõtsin nõuaks, teie seltsist, Jaak ja Mangu, lahti lüüa, ja seda ma teile ka nagu piatjelt ütlemagi tuln.

M a n g u. Kurat sinu jisse! Niisuguste lori-dega ära hakka meeste juures õnne katsuma. Kui sa end ei paranda, siis sa näed, kudas sa wiimaks meie küülist peased!

M o o r i t s. Sull on, Laos, alles noor ja kartlik weri ning piisikese kombes. Unenäud on küll wäga tähtsad, seda pian ka mina ütleva, aga jinu unenägu on ju koguni teine asi. Siin

ei ole midagi õnnetust karta. See unenägu tähendab seda, et kui ja oma seltsimeestest lahjud, siis ei saa ja omale millalgi pulma hobust ning Kaasiku Kaie jääb ka igaweste sinust wõtmata. Oleks aga Kaie sulle unenäus ütelnud: „Laos, sull on pulma hobune juba käes, wõta mind ka wanfrisse!“ waata, siis oleks asjad hullud olnud, sest kui keegi unes ühe naisterahwa, olgu see ka ta oma ema, wanfrile wõtab, siis . . .

J a a k. Ära räägi enam edasi! Pagan wõtku kõik teie unenäud! Zoome! Rinnitame julgust ja südant! Mull on üks kuradi arg weri! (Zoowad).

Mangu. Mina olen küll juba nii mitmed ja mitmed hobused wõtnud, aga sellepärast pole ma millalgi unerahu kantanud. Laosal on ikka nii nagu weikese lapse hirm, kes kogemata isa kübara peale astus. Paljalt üks ainus ferd oli mull meel paha, aga see ei rikkunud ka midagi öörahu. Asi oli nii: Minu seltsimees Kummu Juku oli Harjus ferd firwega ühe hobuse esimehe jala kammitša kohalt lühemaks teinud, sest et peremees hobuse raud kammitšasse oli pannud. Ma sõidmasin ta kelmi hästi läbi ning seega oli mu südame ja une rahu jälle käes. Sina, Laos, pole veel harinenud. Küll pärast uni tuleb, nii et ja karn kombel wõid magada. Iga töö tahab harjutamist. Mõne aasta eest katsusin ma Lohu talul

ratast teha. Teg läks igawaks, wiskasin ratta nurka ja läksin alla heinamaale. Seal õpetas Lohu wanamees oma tütar Mari niitma. Mari küendas: „Jsa, konna löid wikatiga läbi! Lase ma wiin ta eest ära! Mull on suur hirm selle terawa wikati eest. Ma ei saa öösel ka enam tema pärast magada.“ — Mine waata nüüd kuidas Mari niidab!

Saak. Laos, jäh! Wõia oma wärisewat waga südant natuke palsamiga. Küll see aitab. (Annab pudeli.)

Moorits. Noh, sõbrad! Kuidas minu poja kingitusega siis wiimaks lugu jäeb? Kas tuleb midagi meelde, Mangu?

Mangu. Dota ometi! Õnn tuleb mõnikord isegi kodu. Wõtame siitsamast kõrtsi ukse eest mõni jäluke ära ja paneme talli. Nüüd küsma ajaga on halb talusid mööda ümber kolistada.

Moorits. Ei, Mangu! Siit minu kõrtsi ukse eest ei tohi mitte üks heina kõrski wõetud saada. Huntki ei murra oma pesa lähedalt, kas teie siis hundist rumalamad tahate olla? Häbenege! Mis te mujalt toote, seda wõtate hea meelega wastu, aga jätke siin omad näpud taskusse!

Saak. Mangu, kas meie siis tõeste mujalt enam üht hobust kätte ei saa? See oleks ju naeru wäärt asi!

M a n g u (naerdes). Kätte ei saa? Kes seda ütleb? Ma ei wiisi paljalt kätte saada, see on jee asi. Müüd lähab mull ka süda wiimaks täis. Kuulge, mehed ja warganäud: Homme on püha-päewane päew . . . Kas kuulsite?

K ö i k. Kuulsiime!

M a n g u. Ja sell päewal on Kristi kiriku ees hull hobuseid . . . Kas kuulsite?

K ö i k. Kuulsiime!

M a n g u. Suttuse ajal on kõik inimesed kirikus, seda tean ma väga hästi, sest ma olen sell ajal jagedaste hädaliste asjatoimetuste pärast mitme kiriku juures käinud ja olnud . . . Kas kuulsite?

K ö i k. Kuulsiime!

M a n g u. Ja sellsamal ajal lähab Laos, minu sell, Kristi kiriku juure ja — ja — ja . . . noh, ütle ise, Laos, mis sa seal otsid?

L a o s. Ei, ei, Mangu, ära nii räägi! Mull on hirm kiriku juurest hobust warastada.

J a a k. Ära ütle „warastada“, ütle „wõtta!“

M a n g u. Kontrus, mis sa oled! Ega sa kirikust ometi midagi ei wõta.

M o o r i t s. Siigus, Mangu, ega ta kirikust midagi ei wõta! Räägi jina ise edasi ja lõpeta asi furd ära!

M a n g u. Kristi kiriku eest wõtab Laos kõige ilusama täku ära ja kihutab temaga Käärü metsa.

Kui õõ peale jõuab, siis astub Laos nueste reffe ja sõidab kuke laulu ümber siiasamasse Kuru kõrtsi. Kas kuulsite?

Rõik. Kuulsime!

Mangu. Ja nüüd ütles sina, Moorits, omat korda Laosjale sõna ette!

Moorits. Ja siis koputad ja kolm korda kõrtsi akna pihta ja wilstad korra waljuste ja teise korra tajamine. Seega on siis töö lõppenud. Talli üks läheb lahti, täkk kaub ära, sina tuled sisse, õhtusööök ootab ja — asjal on lõpp. Kas te, wõrukaelad, kuulsite?

Rõik. Kuulsime!

Moorits. Siis on sull prii bömaja ja 15 rubla waewapalka pealegi weel, olgu see nagu hobuse jaba wõi hännarahaks.

Mangu. See on Laosja käes kui lapse mäng. Ming mina tahan selle eest hoolt kanda, et Laosjal Jaani päewaks nii palju raha kotis on, et ta Kaasiku Kaie ära wõib wõtta.

Saak. Ja mina aitan omalt poolt ka. Ma tahan Kaiete ühe weinewaka koguda, mis waff on. Rõige wähem 30 kangast piab seal sees olema!

Moorits. Kas teie arwate, et minagi omalt poolt wastu panen? Pulmadeks annan ma kas wõi nädala päewade jauks terwele pulma rahwale prii joogi.

Jaak. Kas ilma weeta wiina?

Moorits. Kontruse palge! Muidugi ilma weeta.

Laos (röömsalt). Si, wennikeseb, see on hea. Küll teie näete, kudas hobune homme siin on. Ei, ei! Kaks hobust toon ära. Teie arwate, et mu tühi unenägu mind lolliks on teinud. Ei, wennikeseb, Laos on kindlama põhjaga mees kui mõni arwab. Tulge aga Laosjaga sõrme webama!

Rõik. Laos Rink elagu! Kaasikut Kaie ka!
(Soowab.)

Seitsmes etendus.

Teekäijad (tulewad ja lähawad). **Endised.**

Üks mees (tuleb jookstes sisse). Ai, ai, ai, ai! Kõrtsi papa, anna ruttu nina rohtu! Tüft lähab osast ära!

Teine mees. Oh ja tuline pirukas, ära wõtab see pagana külm hinge jeeft! Ei ole enne weel niisugust ilmas nähtud. (Soowab.)

Maine (hüüab üle läwe sisse). Andres, tule ruttu, sõidame jälle, jalad külmewad ära!

Moorits. Tule sisse, soojenda end ometi natuke!

Maine. Ei tule! Minu jalg ei ole enne kõrtsi saanud, ei tule ka nüüd!

Esimene mees. Dota weel natuke, Ell, ma

tulen koha! Kõrtsimees, võta kahe poolnaela eest raha!

Teine mees. Pia, pia, Andres, ma maksan ise oma poolnaela eest!

Moorits. Mafja peale sina, Andres! Siendage pärast oma wahel jälle ära. Poolnaela maksab 5 kopikat, veel poolnaela, see on . . .

Esimene mees (kärsitult). Noh, noh, kui palju see on?

Moorits. See teeb 14 kopikat wälja, sest klaasid jääwad minu peiseda. (Mafjawad, lähawad, Moorits järele:) Sumalaga, Sumalaga! head teed!

Paos. Mina mõtlen ikka jelle peale, kui tark ja hea see Mangu nõuu on. Näen üegi ära, et kartus wõib kõige parema mehe ära rikkuda.

Moorits. Nii ep see on. Kartus on see kõige kuradim asi. Sulgus tõi mulle praegu tühja asja juures 4 kopikat sisse. Kes kopikat ei kogu, see rublat ei saa! (Kaks juuti tulewad sisse).

Esimene. Kertse papa, kertse papa! Somele eest, me itleb, see film elep peres forede nahalege ilewege kanges.

Teine. Ehes, wottis mene kerwa . . . kerwa . . . kerwa seere ere! (wõtab mütsi maha, ahastab:) Ai mer wai, ai wai! Kill teme walus elep . . . foredi perelt, Sosjel, waatap jerele, kas on tiff (nutab) kerwa seere peelt ere nepestanud!

Esimene. Ai wai! Tanel, kull olep sinu kerw sinine nagu kolme ruble raha . . . Kertse papa kaldap nateke weina peele!

Saak. Körtji isandal siis seda wiina nii palju on, et ta temaga juba juutide kõrwu määrima lähab!

Esimene juut. Woi, kilemees, mis tema reegib! Kas tema elep oma rumele aru peest kogeni ere soretanud? Soob teme ome wiin kere sisse, mene panep oma wiin walese kerwa seere peele.

Teine juut. Kertse papa, ere kuulep jeda lore! Sen on inemise kerwa seer sinine, jeda tulep wiina sisse panna. Teie olep auus mees!

Moorits. Säh, wala siis natuke peale!

Teine juut (soob enne). Di, see elep ja selge weji!

Moorits. Mis ja, kaabak, lobised! Kalda aga Juudi kõrw wiina täis!

Esimene juut (kaldab).

Teine juut (nutab). Ai, ai mer wai, Josjel, kull mene kerwa seer sigeleb! Mine alep just kui messjuge! (Teised naerawad.)

Esimene juut. Koredi perelt! Mes teie hiritap! Kas see olep iks elajas wõi olep teme iks inemine! Kui teie ome kerwa seer kilmeb ere, kull mene näib, kudast teie sigileb, wastu ahju ja pinki ja kaabip jalga mulda illesje! (naerdakse jällegi).

Teine juut. Kui teie naerap, meie leheme, kus tuhk ja tolm! Jankel Blumenstrauß, wõtap retif ja paneb minu kerru sinna süsse! (Laos waatab afnast wälja).

Esimene juut (siub rätiku teisele pea ümber). Kill mine teep, kudas tulep see retel sidema. Muid panep mits peele ning süis seidame lebeseste jelle meneme. (Haffawad wälja minema). Temelege, fertse papa!

Moorits. Ebra saksad, Ebra saksad! Wiin maksab 8 kopikat.

Esimene juut. Kas teme eiep romel! The waise teekeie inemiße kerra seere perest wotap teme kallist raha!

Teine juut (ukse pealt). Hebe peep temel elema! Kallest raha teme nouab wesele laketse peelt! Teie hirwitap weel weisse laketse juures waeße reise mehe perest. Sammal kaswagu teme fertse lewe peele! (Lähawad. Naer.)

Moorits. Minge peale, jahkerdajad! See paar kopikat mind süis rikkaks ehk waeßeks teeb. Naia saime teie päraßt muidugi ilma rahata.

Laos. Küll on neil ka waeßed hobuse kronid! Kõrwad näis neil niisamati ära külmennud olema, kui peremeestelgi. Niisugusi hundi söötasi wist küll keegi õige aruga inimene wõtma ei läha.

Mangu. Ära üttele midagi! Meie sugune neid

küll ei taha, aga teine juut võtab ikka ära, kui kätte saab. Nemad mehed on vähemaga rahul. Kihutad ja tugewa hobusega ees, siis kihutatakse sulle ka tugewa hobusega järele. Juut tõngerdata kroniga ees ja kroniga tõngerdatakse talle ka järele.

Laos. Mõh, saame näha, kellega mulle homme järele tõngerdatakse!

Jaak. Julgele, osavale mehele ei julge keegi järele tõngerdata.

Moorits. Jaagul on sula õigus. (Joomad. Sull teekäijaid tulevad, teretavad. Muist õeruvad täsa, muist kõrvu. Mõned seadvad piipu, mõned joomad. Enam jagu lähavad jälle ruttu ära. Laos lähab teisse kambrisje. Wiimaks tuleb Jaanus Sild oma poisiga.)

Jaanus. Tere, tere, auustatud ametivend!

Moorits (imeks pannes). Tere, naaber! Kust see ime ometi wälja tuleb, et Teie lord ka Kuru kõrtsi tulite? Muidu ei pia Teie minu sugusi mehi kõrtsi meheksi.

Jaanus. Kõrts on külm ajal igale teekäijale hea asi. Ja täna ei anna külm kellegile armu. Hobune ta jookseb ja liigub, aga inimene istub waguši saanis ja tema kallale kipub külm kabe mõrra.

Moorits. Õige jah, naaber! Sähte, wõtke suu täis wiina, see on külm ajal kõige mõnusam rohi. Annan ilma rahata.

Jaanus. Olge terve, auus naaber, mina wiina ei joo.

Moorits. Ehk siis mõnda muud?

Jaanus. Mina ei joo mitte midagi kange jooft.

Moorits. Jaanus Sild, Teie ei joo wiina? Mis kõrtjimees Teie siis olete? Rüst Teie oma rendi wälja wõtate?

Jaak

Mangu

} Tohujä imelugu!

Jaanus. Mis imet seal siis on? Minu rent ei olegi nii ülemäära suur. Seit jaadik kui Oru walla palwe peale wiin ja õlu meie kõrtjijt ära kautati, langes ka rent madalasse. Minu juure tulewad üksi need, kes klaasi theed ehk mõdu juua tahawad ning kellel külm käes. Theewesi on palju parem külma rohi kui wiin.

Moorits. Hea küll. Aga mis teie walla inimesed siis pühapäewa õhtutel teewad? Ruhu nad lähawad? Mis nad joowad?

Jaanus. Niisugustel õhtutel on Oru kõrts üffi kella 10-ni lahti. Siis tulewad wanemad ja nooremad inimesed, lugejad ja lauljad mõni lord ka mängu koor minu juure. Ühed joowad klaasi theewett, teised pudeli mõdu, enam jagu ei joo midagi. Et tööinimestel sagedaste filmat

haiged on, siis on piibu põletamine minu juures
teeldud.

S a a k. Wõi lugejad ja lauljad tulewad Teie
kõrtsi? Siis on Teie kõrts ju päris palwe maja.
(Mangu waatab aknast wälja, tuleb Jaagu juure tagasi,
räägivad sala ja teewad wiimaks minekut.)

Moorits. Sellwiisil näis küll asi palwe maja
poole kaldumat.

Mangu. Kõrtsi isand, jääge terweks! Meil pikk
tee ees; hobused puhunud, nüüd tarwis jälle rühkida.

S a a k. Ehk piame Dru kõrtsi juures finni,
joome klaasi theewett ära. Külm näis käre olema.
(Lähawad.)

Moorits. Head teed! head theed!

Jaanus. Palwe majast ei ole siin mitte juttu,
aga lugemise ja laulmisega on meil asi nii moobi,
nagu ma räägin. Mina pian kõik Gesti ajalehed
ja olen omale ka weikese raamatu kogu müretse-
nud. Aga ajalehta ega raamatuid ei laena ma
ilmaski kodust wälja. Kes lugeda tahab, tuleb
minu juure ja maksab iga tunni eest, mis ta lueb
5 kopikat. Esiotsa ei olnud küll palju osawõtmist,
aga nüüd on lust näha, kuidas asi edeneb. Mõni-
ford on kõik minu ruumid inimesi täis, mitte joo-
dikuid, waid auusaid laineid inimesi. Ka luen
ma mõnikord ise ette ehk jeda teeb ka minu naine,
jest mitmed wanad inimesed, kes ise enam ei seleta

ehk lugemisega hästi torva ei saa, tahavad suure hea meelega raamatut kuulda. Et mull kangeid jooksi ei ole, sellepärast ei sünni ka midagi käre ega lärmi. Inimesed teadwad koduminemise aja isegi ära ja kauwad parajat ajal ilma sõna lausumata. See amet on mull nüüd nii armsaks läinud, et ma millegi maksu eest teda käest ära ei annaks. Waadake ise, auus naaber, teie kõrtsi tuba on piibu suitsu täis kui saun, ja nuiutagu, misjuguine wiina lõhn siin weel on! Tuba see isegi matab hinge kinni, kus siin weel waim wõib kosuda.

M o o r i t s (naerdes). Ja mis kaju teie sest saate?! Tuleb waewalt aasta rent wälja ja üle ei jää midagi. Mina oma wiina haisu ja tubaka suitsuga panen ometi „musta päewa“ tarwis naisele ja lapsele mõne kopika paigale. Mõtlen itka selle peale: Maa peal on faks wäga tähtsat kotti — ja need on leiwakott ja rahakott.

S a a n u s. Küll Zumal minu kottide ja musta päewade eest isegi muretseb. Kaju ma ei piüta, kui ma omagagi wälja saan. Dru walla rahwas on minu wastu selle uue sisse seadmise eest nii tänulikud, et nad mind käte peal kannakiwad. Kas see ei ole suurem kaju, kui paar roostetanud kopikat?

M o o r i t s. Teisele küll, aga mitte minule. **S a u b a** eest tuleb raha wõtta, aga mitte tühja

paberi lehe lugemise ega laulu jorutamise ning pilli kaagutamise eest.

J a a n u s. Jorutamisest ei ole meil juttugi. Meie walla koolmeister laulab küll sagedaste noorte inimestega minu juures wanematele ette, ning lust on näha, kuidas noored ja wanad end rõõmustawad. Meie wallas ei armasta enam keegi kõrtji trallisi. Tulewal aastal tahan ma, kui elu on, üht juuremat tuba näitemängude etendamise tarwis korda seadida, sest et mitmed walla peremehed selleks raha on nõuutanud. Wiie aasta eest oli mull asi küll raske algada, aga nüüd seda kergem edasi ajada. (Teekäijad tulewad.) Ehk saate Teie, Moorigts Winkelmann, oma juures kord ka asjad nii sisse seadima. Sest ei saaks mitte üksi Teie omale südame rõõmu, waid terve Eesti rahwas saaks sest kasu, kelle elusoonte kallal kõrtjid seiemaani imenud on — kui kaanid!

Moorigts. Ah, ah, ah! Eesti rahwas! Mis loom see on?! Talupoja inimestele on wiin kõige parem südame rõõm ja waimu toit. Teekäijad kas see pole õige?

Mitmed (segi). Õige, õige, kõrtsi papa! . . .
wale . . . wale, kõrtsi papa!

J a a n u s (oma poisile). Ants, mine jääja hobune walmis, hakkame jälle rühkima. (Pois lähab.)

Moorits. Mis Eesti rahvas see on, kes wiina ei joo?! Waadake, Saanus, mina olen Eesti kõrtjimees. Zoon ije ja joodan teisi. Ujalehtedega pühin aga leti landa puhtaks.

Pois (jookseb ruttu sisse). Beremees, meie hobune on kadunud, warastatud! Tulge, ajame järele! (Kõik jooksewad wälja.)

Moorits. Kus ta siis kadus! Kuru kõrtsi eest ei ole weel millalgi hobust wõetud. (Waatab atnast wälja.) Jooksewad nagu peata kanad ümber. (Teeb alumise õhuakna lahti.) He, nartsukaupmees, tule natuke lähemale! (Nartsukaupmees pistab pea atnast sisse.) Mis seal on? Kas hobune on kadunud, wõi on warastatud?

Nartsukaupmees. Ole hõi mia nänd, kos to hobene jookse. Tullen allegi pjerejt njärtju ostmast. Urr kaots tükk ijeepe tie piäl.

Moorits. Mine ütle, et sin natukesje aja eest kaks juuti oliwad, kellel täitsa hobuse warga nagu oli. Rihutage neile koertele järele!

Kahetsas etendus.

Moorits. Pärast: Mangut Saafu ja Laos.

Moorits (hirmitab). Ah, ah, ah, ah, coow! Waata nüüd, Eesti mees, lugeja ja laulja ja

theewee jooja, mis need maailma patused inimesed julle ära teevad! Ei hooli nad sinu theeweest ega lugemiseft midagi, wõtawad ometi jälufese ära. Oh teie wiimased tulised paganad, Wangu ja Jaak! Wõtawad kesk päewa ajal nelja filma alt teije mehe poole renti ära. Jah, seda pian ma ütsema, need on mehed! Mõll on küll natuke paha meel, et see temp just Kuru kõrtji ees sündis, aga Jaanus Sillale soowin ma seda ihust ja hingest. Tema rumal inimene hakkab nüüd rahwast, seda Sumal juba joodikuks loenud, pöörma ja parandama, meie kaupa ja head kaju oma ajalehtede narmastega rikkuma! — Katsju nüüd! Paula nüüd Dru walla rahwale oma mõdu kapa juures Jereemia nutu laulu ette! — Oleks Wangu ja Jaaku siin, ma annaks neile selle peenikese wingerpusi mängimise eest terve toobi wiina. (Wangu ja Jaak tulewad.)

Jaak. Wõi meie siis kaugel oleme!

Wangu. Siida lätski weijefeks selle ootamise peale. Dru lugeja laul ruun on Moorisja tallis, kui oinas kunagi.

Jaak. Ja saan laudil, kui kull kunagi.

Moorits (naerdes). Oh teie tulised warganaud, wõiks teie kerri pia wõllas rippuda!

Wangu. Ära lori, ernehirmutus, anna wiina!

S a a k. Mina tahtsin oma teha naeruga ära fakeshada, kui ma nägin, kudas see terve woor plagama pani ja karjus: Wõtke hobuse waras finni! Wõtke hobuse waras finni! Wa Dru õpetaja istus nartsukaupmehe troni peale ja pangutas ikka piitsaga hobust. (Kõik naerawad.)

Moorits. Kuulge nüüd, armjad wõlla road! Mis teie arwate — homme on pühapäewane päew ja täna on laupäewane õhtu — purjutame see Dru prohwetit hobuse nahk ära. Purjutage nii palju kui teie jõuate, minu pärast wõi kolm päewa, aga antke see Dru lugeja laul-ots mulle ja mu-retsege müüja ka! Mõh, mis te kõhelete?

L a o s (tuleb). Mina panen oma homse saagi nahad ka weel juure.

Moorits. Waat, kus on mees! Ma wannun oma leti nimel, et temast kord üks kuulus mees saab, keda kõik Eesti parteilikud hobuste peremehed kartma saawad.

L a o s. Kisti kiriku juurest tulewad homme kaks hobust ära.

S a a k. Ja siis on Mooritsal kolm hobust tallis just kui parunil.

L a o s. Aga jelle eest olgu meil kolmel mehel terve nädala päewad prii jooma aeg.

S a a k (hüppab). Nii, nii, nii, Laos! Oh sina tuline karmantsik, oh sina hundiõõt, oh sina wiis-

rajakas! Küll on tall tark pea otjas ja wägew
keel juus.

Mangu. Moorits, wõta pörjas wastu, kui
pörjast pakutakse!

Moorits. Olgu nii! Sööge ja jooge kui
pulma mehed, aga pidage pead, et te wõeraste
inimeste ees ei lobise!

Rõik kolm. See on meie asi ja meie naha asi!

Mangu. Kui meid kurja inimeste keelepeks-
mise pärast kord piaks Siberisse wiitama, siis
teadku inimesed, et meie nahad palju maksawad,
et need nahad hobuste raswaga ja kanga mustaga
pargitud on.

Laos. Ära räägi omaft Siberist! See rifub
muld kobe hea meele ära.

Moorits (tuleb pudeliga). Kuulge, noored ja
wanad warganäud! Seni ei wii teid keegi Sibe-
risse, kui teie minu sõna kuulete, aga kui teie
minust lahku lööte, siis on asi halb. Sähte,
jooge, ja olge rõõmsad ning julged!

Saak. Tuline õigus! Soome kummi nahk meil
weel terve. Moorits, petiskoer, täna on sull
kolm meest, aga homme ka juba kolm hobust
sööta ja joota. Elagu Moorits Winkelmann ja
tema hobused!

Rõik. Elagu hobune, Winkelmann!

Teine näitus.

Koht: Kisti kiriku eesine. Täga seisas kiriku uks ja kõrged aknad. Talw. Kiriku riietes inimesed laulu raamatutega, lähawad aega mööda, mehed mütsiji maha wõttes, kirikusse. Kiriku tessa löömine. Üks wana sant istub tee ääres.

Esimene etendus.

Üks naine. Mis sa waene mehele sin külmetad, tule ära kirikusse!

Sant (wärisewa healega). Jumal õnnistagu Sind, hea inimene, minu järele küsimast. Mu jalad on nii kangeks jäänud, et õige hea on, sin natuke puhata. Pahan pärast poole kirikusse ka. Mine sina, hea inimene peale, ära minu pärast hiljaks jää!

Naine. Säh, tükkie leiba, waene inimene! Kõpik raha ka! (Annab.)

Sant. Jumal õnnistagu Sind maa peal ja taewas! Käigu su käsi surmani ja hauani hästi! Ole tuhandaft terve, hea inimene! (Naine lähab kirikusse.)

Sant. Oh minu Jumal, ikka halastad Sa weel minu peale! Ikka on weel häid inimesi, kes

minust mööda ei läha. Oh, ma ei ole seda omas elus ära teeninud! Ma olen wäärt, et kõik inimesed minust mööda lähawad ja mind tee äärde ära nälgida laseksiwad. Ma ei ole wäärt, armas taewane Issa, et sa mu palwe heast kuuled ja mulle rahulist und öösel annad. Magagu need rahuliste, kellel puhas süda rinnas on, kes terve päewa ja terve eluaja teistele head teinud. Kes walu ja filmawett sünnitanud, kes õnnetust ja nälga waele mehe pere ja laste peale saatnud, selle film jäägu igal öösel uneta! (Kirikust kostab pühalik orelimäng. Sant wõtab kübara peast maha ja paneb käed kokku. Meeste ja naiste healed laulawad oreliga:)

„Ma tahan jätta maha
Sind, kawal ilmamaa;
Ei armastada taha
Sind sinu patuga.
Hea elu on seal taewas,
See järel' igatsen;
Ma pole teys seal waewas,
Kui õigust ma siin teen.“

(Tasane orelil wahemäng, kuni Laos räägib.)

Sant (tõuseb ülesse). Ei, seda ei jõua ma enam ära kuulda! Need orelil ja laulu healed lõikawad kui nuuga mu südamesse! Mitte ilma! ega kuskil mujal ei ole nad nii walusad ja lõikawad, kui

juht jün Nisti kirikus. Lähän seniks natufe kõr-
wale, künni laulmine mööda on. (Lähab kõrwale.
Kirikus lauldakse jälle:)

„Mu nime pane üles

Su elu kirjasse,

Ja pia omas süles

Mu hinge ühtlase

Seal nendega, kes ommad

Su riigis aunga!

Siis juu ja jüda wõtwad

Su truust tänada.“

(Paul lõpeb aeglaste oreli akordidega.)

Teine etendus.

Kellalööja (waatab sandile järele.) Lähab ifka,
lähab ja seisatab jälle! Nüüd istub Dru Jaanusja
saani peale maha. Kes teab, mis riistapuu see
mees jällegi wõib olla. Mull tuleb siin nii ela-
walt üks lugu wanast ajast meelde. Umbes 20
aasta eest, mina olin sell korral just eimeste korda
Nisti kiriku tornis kella löömas, istus siin ka üks
kerjaja sant maas. Mina ja teised inimesed läh-
sime tast ilma mingit paha mõtlemata mööda.
Inimesed läksiwad kirikusse, mina ülesse kiriku
torni. Hea küll. Mina löön kiriku sisse, tulen
tornist jälle alla — sant kadunud. Koh, mine

peale, mõtlesin ma, mis ja siin ilma aegu külm-
 etad. Kirik tuleb wälja; mina näen üleest tornist
 kudas kirikulised nagu kirju kari kõigile poole laiali
 lagunewad Korraga mürin kärin ja jookse-
 mine ning hüüdmine: Kuusiku mõisa walitseja
 kaks hobust kadunud! Kutsjar jookseb sinna tänna,
 otsib, küsib, hing waesel mehel kõris hirmu pärast
 finni . . . Kutsjari naine karjub ja nutab, kui
 meeletu: Müüd olen kuue lapsega jälle palja taewa
 all! Kutsjar ise jookseb alla kiriku mõisa õue, jälle
 tagasi: Kas nägite, kulla inimesed, kas nägite
 meie walitseja hobuseid?! Jah, kes neid enam
 nägi! Mis läinud, see läinud. Mõisa walitseja
 wandus ja sõimas kutsjari hirmsate sõnadega —
 patt neid sõnu siin kiriku ees järele ütelda . . .
 Mina ütlesin küll: „Otsige see sants wälja, kes
 siin enne kirikut istus!“ Aga teised naeriswad
 wastu: „Neid hobuseid ei jõua kümme santsi ka
 finni hoida!“ Mine usu sa aga santsigi! Paar
 aastat pärast seda, kui ma Kaasiku Kaiega pulmi
 pidasin, räägiti meie joodul, et üks Kingu Laos
 olla Kaie enne omale tahtnud, aga kadunud kor-
 raga kui maa alla ära. Iga kord, kui ma oma
 Kaie käest küsisin, mis mees see Kingu Laos ol-
 nud, läks ta nagu turwaks, ning ükskord — see
 oli nüüd alles mõne aasta eest — hakkas ta nutma,
 kui Kivipere Madis jutu jälle Laosja peale käänas.

Mina ei ole sest saadik enam Raosja nime suhu wõtnud, ei lubanud ka tuttawaid Raie kuuldes temast rääkida. (Waatab sandi poole.) Tuleb, tuleb jälle seie poole! Tarwis järele waadata, mis ta siin teeb. Kuusiku walitseja hobuste wargusest saadik on kessalööja kohus kiriku ajal wäljas ümber waadata. Meie ajal küll enam hobuse warguse kartust ei ole, aga on ikka parem, kui inimene — ja weel kiriku ametnik — oma kohust. täidab. (Lähab kõrwale.)

Kolmas etendus.

Sant. Salad wärišewad, ei jõua mind enam kanda. (Istub maha.) Müüd ma jälle siin istun, kus kahelümne aasta eest minu elu õnnetus algas. Oh Sumal, misšugused tuuled on selle pika aja sees minu pea üle puhunud! (Wõtab mütsi maha.) Siit on nad wiimse juukse karwa ära wiinud! Aga oh, ükski juukse karw ei olnud jüüta: iga ühe otsas rippus tina raskune koorm! Sumal ei annud mulle enam seda armu, et mu pea oleks wõinud halliks minna, sest see on üksi anuša mehe pall. See kirik tõstab mu jüüta lapse põlwe jälle filmade ette ülesse. Ma näen oma õnnist ema. . . . Sealt wiib ta mind kiriku ukse ette, wõtab muul mütsikeše peast maha, silub mu walget pead

— — nüüd lähame kirikusse . . . (Näitab käega.)
Siit lähame rongis, noored leeripoijid, esimest
korda Jumala armu lauale ja laulame heledate
healtega:

„Oh wõitlejad, et käige peale,
Et käige Talle jälge sees!“

Kelle jälgede sees olen mina käinud . . . Astusin
korra neist jälgedest kõrvale — ja mu tee läks
alla pinedasse nurkasse, kus sisalikud ja usfid
elavad. Oh mu armsad lapse ia päevad, tulge
ford weel tagasi! Tulge mulle unenäuski tagasi!
Ema, tule wii mind weel ford kirikusse . . .
Kõik on mööda! Lapse põlw läinud, ema hauas!
Üksi meese ärabeitmine ja walu on mu oja . . .
Kuru kõrts, Mülgi Mangu, Larmi Jaak, need
oliwad mu koolmeistrid. Ma kuulsin nende sõna
enam, kui Jumala sõna. Mangu ja Jaak on
ammugi juba Siberi maal oma palga saanud.
Moorits juri kohtu ülekuulamise all, tema naine
leiti ühel hommikul surmalt woodist; nende poja
on wanemate patune raha selleks teinud, mis mina
olen. Kuru kõrtsist, sellest põrgu haugust, ei ole
enam müüri kiviigi üle jäänud. Üksi mina, üksi
mina pian kui noomija, kui pidasi tõbine ühest
kohast teisse hulkuma ja oma walu kaafas kandma
. . . . Oh, kellel niisugused mälestused on, see
ärgu lugegu ennast enam inimeste liiki! Rahe-

kümne aasta eest tulin ma Kuru kõrtsist ja istusin
 seie samasse maha „santima“. Mii pia kui kirik
 sisse läinud oli, kihutasin ma siit kahe hobusega
 minema. Sest saadik tegin ma palju kurja ja
 saatjin filma wett teiste inimeste filma. Aga ma
 mõistjin end kohtute käest peasta Oh, miks
 ei lastnud ma end wangi wiia! Miks ei läinud
 ma kohtusse ja ütelnud: „Pange mind wangi,
 ma olen waras!“ Aga ma lootjin weel ikka eht
 wõin rta kord kui uppuja mõnest peastjast õle-
 kõrrest finni hakata. . . . Oh, ma ei wõinud enam!
 Müüd lõhkeks mu süda walu pärast, kui ma mõnest
 kirikust mööda lähan. Ma ei saa enam sinna
 sisse minna, sest selleks olen ma end roojastanud.
 Kaasiku Kaie kaju hirmutas mind igast unest ülesse;
 ta ütles mulle igal ööl: Sa oled waras! Hobuse
 waras! Ja see sõna kostab mulle igast puu lehelt,
 igast wastu tuleja inimese filmast wastu: Sa oled
 waras! Ma ei julge enam kellegi inimese ega
 looma filma waadata, sest mu enese filmast on see
 jumalik tuluke ära kustunud, mis süüta filma
 walgustab. . . . Müüd jõuan ma oma hana
 ääre Oh, misjuguise südamega ma heidan
 sinna sisse! Kõik surnud saawad end mulla põues
 liigutama, kui mu leha nende juure alla lastakse. . . .
 All surnu ajal on ristike, tema peale on kirjutatud:
 Oustad on need, kes Issandas surewad, sest nad

hingavad omast waewast ja nende teud käiwad nende järele. . . Mis saab minu järele käima . . . ! Nüüd on kõik hiljaks jäänud; ma ei jõua enam midagi head teha, millega ma oma haua mulda fergitada wõiksin . . . Minu hauda ei lange kellegi nutja silma pisar, keegi armastaja käsi ei istuta sinna lillekest . . . Maha jäetud oma walu kätte, arapõlgtud — see on minu elu õhtu! Oh, kes paneks mind nüüd weel wangi raudu, et ma ühe osakejegi jellest süüüst siin maa peal wõiks ära kustutada, mis ma oma selga koormanud olen (Zääb pead kätte waele tuetades waikima.)

Heljas etendus.

Sant. Üks naine (tuleb kirikust).

Naine. Sumal teab, mis see ometi tähendab, et minu süda täna nii raske on! Nutt tiffus kirikus wägise peale. Tulin wälja end labutama. Mull on nagu oleks keegi ammu surnud inimene täna mu lähedal ja räägiks mu noorest iast, nagu nimetaks ta Kingu Laosja nime

Sant (waatab äkitselt nagu unest ärgates naise peale). Kust sa seda nime kuulsid? Kes ütles sulle: Kingu Laos? Millal nimetasid sa enne seda nime? Kas sa tundsid omas noores ias Kingu Laos't?

M a i n e. Oh, waene mees, kui fina seda teaks, misjuguft südame walu ma selle Ringu Laosja pärast olen kannud ja tunnud, ja ei päriks selle peale enam midagi wastust.

S a n t. Räägi, räägi mulle Jumala pärast sellest nimest! Kus ja kuulsid seda nime?

M a i n e. Mis ja nõuad, et ma oma noort põlwe ineste meelde tuletan ja pärast oma armsale mehele kurwa nägu ja nutuseid filmi näitama pian!? Ma olen selle nime juba ammugi jurnute kirja pannud. Üksi leinamine tema õnnetu elu pärast toob mulle jälle piisarak filmi. Laos oli furd mu peigmees. Aga ma pidin ta omast rinnast wägijse wälja tõrjuma ja eemale heitma

S a n t (tõuseb ülesse, waatab sõna lausumata mõni aeg naie otsa). Helde Jumal . . ! Kaasiku Kaie . . !

M a i n e. Laos, Ringu Laos! Kui kerjaja sant!

S a n t. Heida armu, Kaie! . . . Täida weel mu wiimne soow ära

M a i n e. Ei, ei! Sa oled end minust igaweste lahutanud!

S a n t (põlmiti). Heida armu! Ütle mulle ühe sõnakesegagi, et sa mulle andeks annad!

Oh ei, ära anna enam andeks, ma ei ole seda wäärt! Luba paljalt mu hinge eest üht „Issa Meietgi“ lugeda! (Seni on kellalööja ligi tulnud; seisab palja peaga ja ristis kätega Kaie kõrwas.)

Wiies etendus.

Maine. Kellalööja. Sant.

Maine. Jaagop, armas Jaagop! Waata nüüd: See on see Kingu Laos. (Nutab.) Jumal olgu sulle armuline, waene Laos!

Kellalööja. Raie, ära nuta. Ma kuulsin täna kõik tema südame walu pealt. See karistus, mis tema kannab, on raskem kui kõik maailma kohtute karistused. Andku Jumal sulle omal kohtu päewal kõik andeks; meie surelikud inimesed ei tohi seal enam kohut mõista, kus elu juba ise nii waljuste on kohut pidanud.

Sant (käsi ringutates). Aidake! Heitke armu! Täitke mu wiimne palwe weel ära ning andke mind siis kohtumõistja kätte! . . Wiige mind weel wiimast korda kirikusse! Laske mind seal weel üht ainulestki armu sõna kuulda! Laske mind weel üks filmapilkgi inimeste seas olla!

Kellalööja }
Maine } (aitawad santi maast ülesse). Tule,
tule, waene õnnetu mees!

Sant (langeb uueste maha). Ei, ei! Ärge aidake! Ma ei ole enam seda wäärt, et ma oma jala sinna tõstan, kus puhtad ja süüta inimesed

Sumalat paluvad. Jõsand, halasta mu waeje
patuše peale! (Nõrkeb ära. Kellalööja lasseb põlwili
maha ning hoiab ta pead; Raie katab oma filmanäu rät-
tikuga kinni. Kirikust kostab orelil heal ja kooril laul.)

Jõsand halasta!

Kristus halasta!

Jõsand halasta!

(Wiimaste healte juures langeb waheriie aegamööda ette.)

